

well as the means of their creation on the basis of the authentic material of the philosophical parable "Jonathan Livingston Seagull" by R. Bach.

"Image", "imagery", a synchronic and a diachronic aspects, a parable.

УДК 81'373.421

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СИНОНІМІВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

***I.I. Вакулик, кандидат філологічних наук
А.В. Швідченко, викладач***

Досліджено властивості синонімів та їх різновидів в англійській мові, розглянуто основні критерії синонімічності з огляду на значення слів-синонімів.

Синоніми, синонімія, синонімічний ряд, лексична одиниця, семантичне значення, лексичне значення.

Сутність синонімії, синонімічних відношень між словами привертала і привертає увагу лінгвістів, які досліджують проблеми семасіології, оскільки вирішення проблем синонімії тісно пов'язано з антонімією та полісемією. Її вивчення важливе не тільки для семасіології, але також і для лексикографії, літературознавства та методики викладання мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на існування значної кількості досліджень [1. 4. 8], присвячених розкриттю різних сторін проблеми синонімії, нині немає єдиної точки зору стосовно визначення синонімів, методів їх вивчення, принципів виокремлення та класифікації, встановлення меж синонімічного ряду.

Більшість учених, зокрема, С.Г. Бережан, В.А. Звєгінцев, М.І. Мостовий погоджуються з думкою, що синонімія – це мікросхема мови, яка характеризується своїми власними відношеннями і тим, що входить складова частина в лексичну систему мови в цілому.

Вивчаючи синонімію саме як мовленнєве явище, ми стикаємося з очікуваними труднощами. Як вказує Л.В. Мінаєва [7, с. 85], синонімами називають ті члени тематичної групи, які а) належать до однієї і тієї ж частини мови та б) настільки близькі за значенням, що їх правильне вживання у мові потребує точного знання диференцій-

них семантичних відтінків та стилістичних властивостей кожного члена синонімічного ряду.

Мета дослідження – при визначенні синонімії дослідити лексичні одиниці не окремо, а у зв'язку з іншими одиницями, які деякою мірою збігаються з ними за значенням.

Виклад основного матеріалу. У своєму дослідженні, яке присвячено аналізу семантичних та функціональних зв'язків слів, їх синонімії у сучасній англійській мові, В.Г. Вілюман, ретельно досліджуючи всі ознаки синонімії, робить висновки, що необхідним і достатнім критерієм для визнання слів синонімами є наявність у них спільних семантичних та функціональних ознак, тобто проблема синонімії зводиться до виявлення на основі сполучуваності слів подібності й відмінності в їх значенні та функціях [2, с. 97].

Здебільшого, під час визначення синонімів наголос робиться не на спільних семантичних властивостях слів, а на розбіжності їх значень, тобто на ту рису, за якою синоніми розмежовуються. Слова, що повністю збігаються за значенням, часто розглядаються як лексичні варіанти, морфологічні перетворення, дублети, і власне синоніми – як слова, що обов'язково відрізняються, бодай стилістично, за значенням. Тому синонімами слід називати слова, що мають подібні значення, розбіжності яких здатні у вживанні нейтралізуватися [8, с. 116].

Т.І. Арбекова вказує на те, що синоніми об'єднуються за спільністю предметного значення. Синоніми – це однопольові, категоріально ідентичні словарні одиниці, які збігаються за обсягом в одному чи кількох словникових значеннях. Наприклад: *to end – to finish, to start – to begin, jail – prison* тощо.

Критерієм синонімічності є збіг значення і можливість використання слів для назви всіх предметів, які становлять обсяг значення слова. Слова, які вказують на один і той самий предмет, але мають різні обсяги значення, не є синонімами. Наприклад, одна людина може бути одночасно архітектором, шахістом і поетом. Ці слова не можна вважати синонімами, адже вони мають різне словникове значення й обсяги їх значень не збігаються: не всі поети є шахістами, не всі архітектори – поетами.

Критерієм синонімічності також не є збіг слів в окремих комбінаторних значеннях, тобто можливість взаємозаміни слів у окремому контексті. Наприклад, інколи замість іменника *habit* можна вживати *custom*, але ці слова не є синонімами, тому що у більшості випадків вживання простежується чітка різниця у значеннях: *custom* – це звичай, тобто те, що характерно для групи людей (*national customs, social customs*); *habit* – звичка, тобто те, що характерно для однієї людини (*get into the habit of doing smth*). Критерій синонімічності – це

можливість взаємозаміни у більшості однакових контекстів, збіг у більшості однотипових комбінаторних значень [1, с. 123].

На наш погляд, синонімам притаманні такі властивості:

1) синоніми збігаються не в усіх словникових значеннях (якщо слово має кілька значень). Наприклад, пілот: *airman – flyer – flying man*; сценарист: *screenwriter – scripter – scenarist*;

2) синоніми збігаються не в усіх комбінаторних значеннях (тобто мають різну сполучуваність). Порівняйте:

Prison

in prison

put smb. in prison

release smb. From prison

Jail

1. *in jail*

2. *put smb. in jail*

3. *release smb. from jail*

4. *jail bird* (розм. в'язень)

3) синоніми розрізняються за компонентним складом значень (тобто мають різне дефінуюче, емоційне та асоціативне значення) Наприклад, *prison: cage, den, cooler, school, can, hotel*;

4) синоніми різняться за місцем поширення, часом використання і за сферою вживання.

Отже, на підставі викладеного можна виокремити такі різновиди синонімів:

1) повні та часткові;

2) комбінаторно тотожні та комбінаторно нетотожні;

3) однакові за компонентним складом (семантичні дублети) та відмінні за компонентним складом (емоційно нетотожні, дефінуючи нетотожні);

4) одно- та різностильові;

5) американо-британські синоніми – назви однакових предметів, що існують в американському та британському варіантах мови [1, с. 132].

Таку ж класифікацію синонімів, але більш обґрунтовану, подає академік В.В. Виноградов. Згідно з нею в літературній мові розрізняють ідеографічну синонімію, що пов'язана з диференціацією лексичного значення, та стилістичну, тобто слова, тотожні чи максимально наближені за значенням (або із спільною предметно-понятійною основою) і відрізняються одне від одного за стилістичними ознаками [5, с. 69]. У зв'язку з цим В.В.Виноградов висловлює думку про те, що значна частина стилістичних синонімів не має пряму, незалежну номінативну дефініцію. Такі синоніми виражають своє основне значення не безпосередньо, а через те семантично основне чи опорне слово, що є базою відповідного синонімічного ряду і номінативне значення якого спрямоване на дійсність [5, с. 14].

Відмінність стилістичних синонімів від ідеографічних полягає перш за все, у тому, що стилістичні синоніми "існують у двох вимі-

рах”, тобто мають подвійне вимірювання – смислове і стилістичне. При цьому одне передбачає інше: для того, щоб виявити стилістичні якості синонімів, необхідно привести їх спочатку до відповідних смислових єдностей [6, с. 14]. Ідеографічні синоніми відрізняються чи додатковим значенням, чи вживанням та поєднанням з іншими, наприклад: *to understand* – *to realize*. *To understand* стосується конкретного висловлення (*to understand words, a rule, a text*) – йдеться про можливість зрозуміти ситуацію. Стилістичні синоніми – це близькі, інколи тотожні за значенням слова, але вживаються у різних стилях мови. Наприклад: *enemy* (нейтральне), *opponent* (офіційне), *adversary* (книжкове) [8, с. 169].

Якщо на основі смислового критерію ця категорія синонімів об’єднується, то на основі стилістичного, навпаки – роз’єднується. Це положення впливає з того, що предметно-понятійна основа стилістичних синонімів відрізняється від предметно-понятійної основи ідеографічних. В останніх вона виконує ті функції, які у стилістичних синонімів здійснюють їхні стилістичні якості: вона роз’єднує слова.

Між стилістичними та ідеографічними синонімами не завжди може бути проведена різка межа. На думку С.Г. Бережана, сам факт явища синонімії в мові підтверджує положення про те, що всі синоніми – стилістичні. Нестилістичних синонімів немає, оскільки цілі, з якими використовують синоніми, взагалі мають стилістичний характер [3, с. 54].

Слова, що мають у своєму складі спільне значення, об’єднуються у синонімічні ряди. Оскільки багато слів мають достатньо широку семантику, це означає, що слово може входити одночасно у кілька синонімічних рядів. Так, англійський прикметник *great* одночасно входить у такі ряди:

а) у значенні “*unusually or comparatively large in size or dimensions*”: *immense, enormous, gigantic, huge, vast, grand*;

б) у значенні “*notable*”: *remarkable, exceptionally, outstanding, noteworthy*;

в) у значенні “*important*”: *highly significant or consequential: weighty, serious, momentous, vital, critical*;

г) у значенні “*of noble or lofty character*”: *elevated, exalted, dignified*;

д) у значенні “*distinguished*”: *famous: famed, eminent, noted, notable, prominent, renowned*;

е) у значенні “*chief or principal*”: *main, grand, leading*.

Порівнюючи синонімічні ряди, можемо помітити, що звичайно, синоніми не завжди є взаємозамінними. Члени синонімічного ряду можуть відрізнятися конотативним значенням, тобто відтінками чи інтенсивністю якості, особливістю протікання дії, процесу тощо. Для

визнання двох слів синонімами необхідно, щоб вони, по-перше, мали значення, що збігається у цьому вживанні та, по-друге, щоб вони мали одну спільну семантичну (стилістичну, емоційну) ознаку [4, с. 117].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Необхідність подальшого комплексного дослідження синонімії як семантичного явища є незаперечною у зв'язку з важливою роллю загальної теорії синонімії у формуванні сучасної парадигми лінгвістичних знань. Перспективним бачимо аналіз синонімів, що належать до різних частин мови, з точки зору когнітивної семантики.

Отже, поняття синонімії як один із видів парадигматичних відношень у лексико-семантичній підсистемі мови, трактується у сучасному мовознавстві неоднозначно. На наш погляд, найбільш вичерпним визначенням синонімів є визначення Л.Г. Верби [4, с. 120], яке ґрунтується на основних критеріях синонімічності слів. Учений вважає, що до синонімів належать слова однієї частини мови, які повністю чи частково подібні за значенням, виражають одне й те саме поняття, взаємозамінюються в певних контекстах, відрізняються конотативними відтінками значення і стилістичним забарвленням.

У роботі було зроблено спробу висвітлити деякі аспекти, що стосуються теорії синонімії та функціонування синонімів. Розглянуто такі важливі для синонімії явища, як сполучуваність і взаємозамінність слів.

Звичайно, поняття «синонімія» багатогранне, йому практично неможливо дати однозначне визначення. Різні дослідники виокремлюють свої, на їх думку, найважливіші компоненти, які повинні входити у визначення синонімії.

Список літератури

1. Арбекова Т.И. Лексикология английского языка (практический курс: учеб. пособие для II-III уровн. аккредит. ин-тов и фак. иностр. яз. / Т.И. Арбекова. – М. : Высш. шк., 1977. – 240 с.
2. Вилюман В.Г. Английская синонимика: Введение в теорию синонимии и методику изучения синонимов : учеб. пособие / В.Г. Вилюман. – М. : Высш. шк., 1980. – 128 с.
3. Бережан С.Г. К семасиологической интерпретации явления синонимии : / С.Г. Бережан. – Лексическая синонимия. – М. : Наука, 1967. – 187 с.
4. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: посібник для перекладацьких відділень ВНЗ / Л.Г. Верба. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 160 с.
5. Виноградов В.С. Основные типы лексических значений слова: / В.С. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1953. – №5. – 11 – 17 с.

6. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика / В.А. Звегинцев. – М. : Просв., 1968. – 210 с.

7. Минаева Л.В. Слово в языке и речи : учеб. пособие для студентов филол. фак. ун-тов и ин-тов и фак. иностр. яз. / Л.В. Минаева. – М. : Высш. шк., 1986. – 147 с.

8. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови : підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов. / М.І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.

Исследованы свойства синонимов и их разновидности в английском языке; рассмотрены основные критерии синонимичности, исходя из значения слов-синонимов.

Синонимы, синонимия, синонимический ряд, лексическая единица, семантическое значение, лексическое значение.

The article is aimed to investigate the properties of synonyms and their variety in English; major synonymy criteria based on synonyms meaning are considered.

Synonyms, synonymy, synonymic row, lexical unit, semantic meaning, lexical meaning.

УДК 821.161.1

ПОЛИФОНИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ОБРАЗА РОДИОНА РАСКОЛЬНИКОВА В РОМАНЕ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»

**И.И. Вакулик, кандидат филологических наук
Н.Н. Щур, преподаватель**

Рассмотрена полифоническая структура образа Родиона Раскольникова; проанализирована проблема смещения идейных акцентов в романе.

Полифоническая структура, идея насилия, идея любви.

В литературной критике часто упоминается полифонизм как элемент творческого мышления и художественного восприятия. Благодаря научному наследию М.М. Бахтина, музыкальный термин «перекочевал» в литературу, заняв стойкие художественные позиции. Множественность голосов присуща произведениям Достоевского, среди которых роман «Преступление и наказание» занимает почетное место.